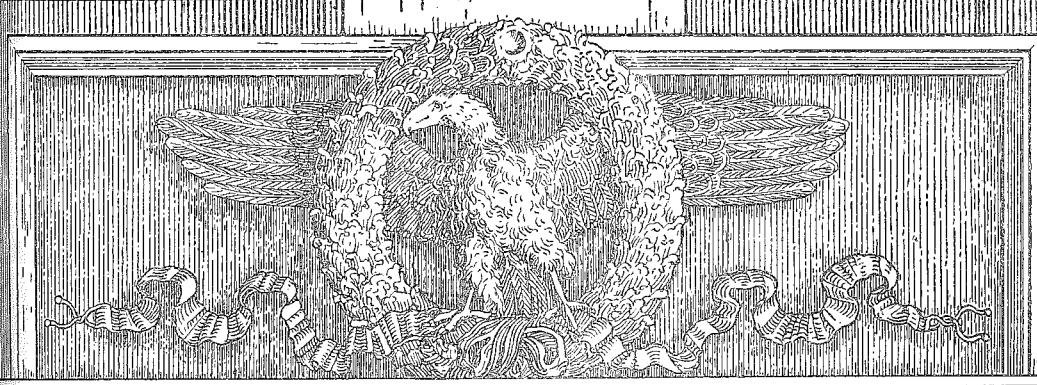

ALMA ROMA

QVID QVID NON
POSSIDET ARMIS
RELLIGIONE
TENET

C. DEL VECCHIO.

Pro "ALMAE ROMAE,, Sociis

apud Commentarii Administratorem opuscula latine scripta venum dantur,
pretio quod sequitur:

JOSEPHI FORNARI **Communia vitae.** Phrases et formulae ad latina coloquia instituenda:

Fasc. II: *Voces animalium, De officiis.* – Lib. 3,00.

JOSEPHI FORNARI **Fridianus et Francisculi prandium,** Milesiae fabulae scenis accommodatae apud ephebea facile agendis. – Singulæ lib. 2; ambae lib. 3.

HERMINII IACOBELLI **In campo latinitatis novi flores.** – Si tegumento solut. lib. 4; si xyloina structura aureoque titulo decorat, lib. 5.

I. B. FRANCESIA **Euplius, Ad Romam,** Actiones dramaticae. – Singulæ lib. 1,50.

(*Iis vero qui extra Urbem hos libros mitti iubeant, addendum erit publici cursus pretium, iuxta normam libell. 0,60 pro singulis exemplaribus.*)

Pro lectoribus novisque sociis, qui **integralm ALMAE ROMAE Collectionem** habere cupiant ab anno MCMXIV ad expletum annum MCMXXIII, paucorum exemplarium quae supersunt pretium constituimus libellarum 225 pro Italia; pretium duplicatum, libell. scilicet 450, pro exteris gentibus, suaे pecuniae valorem maiorem habentibus, quam ut Italicae pecuniae valor nunc est.

Hae vero collectiones, adiecta in litteris pecunia per nummariam syngrapham (vulgo *chèque*) in Urbe exigendam, *recto tramite*, requirendae sunt ab **ALMAE ROMAE** administratore (*Roma, 12, Via del Governo Vecchio, 96*): quod enim pretium positum est non sinit ut foenus aliquod bibliopolis, vel mediatoribus quibusvis rependi possit.

ociis

venum dantur,

e ad latina col-

0.

um, Milesiae
dis. – Singulaes. – Si tegu-
ecorat., lib. 5.
aticeae. – Sin-it publici cursus
s).ROMÆ Col-
num MCMXXIII,
uiimus libella-
0, pro exteris
m ut Italicaer nummariam
uite, requiren-
12, Via del
non sinit ut
endi possit.

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Premium annuae subnotationis est pro Italia libell. 12; pro Anglia shell. 12, $\frac{1}{2}$; pro Batavia flor. 7,50; pro Hispania peset. 15; pro Civitatibus Foederatis Americae septentrionalis et Canada doll. 3; pro Helvetia franc. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 20 exaequans; ante solvendum rectoque tramite mittendum ad JOSEPHUM FORNARI doctorem, Romam, 12, Via del Governo Vecchio, 96.

AESTHETICAE NOTAE

De Pulchri prima origine.

A contemplatione pulchrorum contigen-
tium, quae undique conspiciuntur, in Pul-
chrum ipsum, absolutum, improductum,
tamquam in causam effectricem primam,
perfectumque exemplar totius mundanae
pulchritudinis, hodie adsurgere nitimur.
Etenim admodum imperfecta esset scientia
aesthetica sine inquisitione illius summac
Causae, cui omnia pulchra visibilia naturali
dependentiae vinculo adstringuntur.

Iucundissima quidem res! Propensio
enim omnia redigendi ad unicam origi-
nem normamque supremam tota naturalis
est, constans et universalis; quae proinde
illorum omnium pervicaciam damnat, qui
nullum adesse immutabile Pulchrum, nul-
lamque causam efficientem et exemplarem
pulchrorum corruptibilium opinantur.¹

¹ Licet pulchritudo Dei ab omnibus agnoscatur et laudetur, ex perfectionibus tamen divinis nulla adeo neglecta videtur a theologis et philosophis, ut divina pulchritudo.

Patres Ecclesiae, inter quos facile eminet S. Au-
gustinus, data occasione, de Dei pulchritudine scrip-
serunt. Theologorum primus inter antiquos scriptores,

Ecquis hominum, ratione discurrens per
omnia, quae in loco, tempore, motu, sua
micant pulchritudine, non videat adesse
rerum omnium pulcherrium Factorem?

Ecquis leges cernens sive physicas,
sive morales, quibus omnia perbelle diri-
guntur in proprium et communem finem;
non confiteatur vivere sapientissimum Le-
gislatorem?

Ecquis cuncta ista recogitans, non sibi
persuadeat extare quidem in summo Arti-
fice ultimam «ideam» vel normam, ad
cuius imaginem pulchra omnia facta sunt?

Haec obvia notio de pulchrorum om-
nium prima origine et norma suprema,
scienter proposita ac per partes discussa,
magis magisque robatur. In huiusmodi
vero investigatione quam maxime mentis
oculos intendamus oportet, nam nostris
luminibus «quamquam sunt multa pulchra

qui ex professo de praefata Dei perfectione disseruit,
fuit Dionysius Areopagita in opere, quod inscribitur:
De Divinis Nominibus. In hos libros S. Thomas
amplissimum commentarium peregit. Inter nostrae
aetatis eruditos plane convenit hunc Dionysium ab
illo *Act. apost.* XVII, 34 distinctum esse; unde Dio-
nysius theologus Pseudo-Areopagita citari solet.

Memoria digni sunt Petavius et Tommasinus saec.
XVII. Qui, nostris diebus, ex professo et speciali
opere de pulchritudine divina disputavit, est Henr.
Krug.

visibilia, ipsa tamen pulchritudo, ex qua pulchra sunt quaecumque pulchra sunt, nullo modo est visibilis».¹

**

Esse causam primam totius pulchritudinis effectricem, ex tribus argumentis potissimum demonstratur.

a) *Ex pulchro contingentи recte concluditur adesse pulchrum necessarium seu primum.*

Universitatem rerum mundanarum valde pulchram esse omnes populi aperte fatentur. Graeci ex. gr. mundum appellant κόσμον, i. e. ornatum. Atqui omnia pulchra, quae in mundo videntur et amantur «orientur et occidunt, et oriendo quasi esse incipiunt, et crescunt ut perficiantur, et perfecta senescunt et intereunt.»² Ergo mundana pulchritudo, utpote finita, mutabilis et composita manifesto est *contingens*: scilicet non est causa sui ipsius, sed existentiam ab alia causa repetit. Iam vero repugnat omne pulchrum, quod existit, esse contingens. In serie enim causarum efficientium ad illam causam deveniendum est, quae sit causa et nullo modo effectus, hoc est sit causa effectrix *prima*.

b) Sed *ex pulchris quoque naturalibus* idem deducitur. Pulchra enim contingentia optimo iure spectari possunt ut quaedam *artefacta naturalia*; sed ut vetus fert proverbium: *Opifex ex suo opere cognoscitur*. Ex pulchris igitur naturalibus, quae fiunt extra hominum voluntatem, ad artem seu ad causam effectricem et ultimam ad surgere necesse est, scilicet ad Artificem primum, qui ineffabiliter et immutabiliter pulcher, pro lubitu suo pulchra cuncta peregit. Aliis verbis: ars naturae Artem omnipotentis Artificis aperte proclamat.

¹ S. Aug. *De divers. Quaest.* q. LXXXIII.

² S. Aug. *Confess.* lib. 4, c. 10 — Cfr. etiam *De Civ. Dei*, lib. 8, c. 6, ubi ex mutabili rerum specie ad *Primam Speciem* philosophando adsurgit.

Ad quaerendum Arteficiem rerum ipsa mundi species nos invitat, ut identidem docet S. Augustinus: «Interroga pulchritudinem terrae, interroga pulchritudinem maris, interroga pulchritudinem caeli... interroga ista! Respondent tibi omnia: Ecce vide, pulchra sumus. Pulchritudo eorum, confessio eorum. Ista pulchra mutabilia quis fecit, nisi incommutabilis pulcher?».¹

c) Denique et *ex pulchris arte hominum factis*, ad causam illam pervenimus, quae est ars ipsa et lex omnium artium.

Sane opera hominum artificiosa eatenus pulchra sunt et iudicantur, quod statutis artis legibus apprime respondeant. Iam vero suprema humanae artis lex est imitatio et aemulatio naturae, seu legum naturalium. Sed ipsa lex, vel naturae ars, est lex aeterna seu divina, qua Creator omnia disposuit in numero, pondere et mensura. Vivit igitur summa lex, quae est causa prima, cur opera hominum ultimo pulchra sunt et praedicantur, non secus ac ipsa pulchra naturalia. Hinc S. Augustinus: «Ab operibus artium conversi ad legem artium, eam Speciem mente contuebimus, cuius comparatione foeda sunt, quae Ipsius benignitate pulchra sunt».² «Haec est illa incommutabilis *Veritas*, quae lex omnium artium recte dicitur et ars omnipotentis Artificis».³

Ex dictis autem alia haec conclusio facile infertur, causam primam non posse et ipsam esse productam, mutabilem, finitam, seu contingentem; dictum est enim in serie causarum efficientium necesse esse pervenire ad illam causam, quae nullo modo est effectus.

Atqui causa efficiens prima, immutabilis, improducta est unus Deus. Creatu-

¹ *Serm. 241*, n. 1.

² *De vera Relig.*, n. 52.

³ *Ibidem*, n. 57.

rarum igitur pulchritudo a Deo creatore est, tamquam a fonte et principio per variis gradus seu participationes ita producta, ut quaelibet creatura, quo propius ad Auctorem accedat, eo pulchrior sit.

Sed Deus est etiam suprema causa exemplaris cuiusvis derivatae pulchritudinis.

Re quidem vera, causa exemplaris est reificiendae *idea*, *species*, vel *prototypus*, existens in mente artificis, ad cuius normam et similitudinem ipse artifex opus perficit. Ubi autem inveniatur *exemplar primum*, ad cuius normam, vel typum, facta sunt pulchra omnia? Dari enim causam exemplarem citra controversiam est.¹

Atqui extra pulchritudinem Dei quaerere normam omnis creati pulchri absurdum est, siquidem omnia, quae facta sunt, secundum exemplar conditoris sunt efformata. Nullus enim artifex, intelligentia praeditus, opus aliquod conficit, quod antea non conceperit mente. Atqui Deus est infinita intelligentia et causa effectrix rerum omnium. Pulchritudo igitur, quae viget in cunctis rebus creatis, habet causam exemplarem in Deo, et haec est ipsa divina pulchritudo.

Praeterea, pulchritudinem Dei supremum esse exemplar omnis derivatae pulchritudinis patet ex ipsa divina libertate. Etenim omne agens liberum indiget aliquo principio determinante, a quo voluntas dirigatur in suis operationibus. Hoc autem principium non potest esse, salva libertate, nisi «idea mentis», a qua voluntas natu-

¹ De causa exemplari, in illa quadruplici causarum divisione, mentionem non fecimus; ast consulto. Efficacia enim huius causae est tum in eo, quod dirigit artificem ad opus perficiendum, et ex hoc capite habet rationem causae efficientis; tum in eo, quod determinat ipsum opus, non quidem per intrinsecam constitutionem, sed per sui imitationem vel similitudinem, et sic reducitur ad causam formalem; tum in eo, quod est veluti finis agentis, quatenus artifex ideo agit, ut assequatur similitudinem suae ideae vel typi in externo opere, et ita induit naturam causae finalis.

ralem habet dependentiam. Sed Deus liber maxime omnium est. Ergo in creandis rebus pulchris voluntas divina a suis pulchris «ideis» directa fuit.

Ad rem Augustinus: «Singula propriis sunt creata rationibus (i. e. *ideis*). Has autem rationes ubi arbitrandum est esse, nisi in ipsa mente creatoris? Non enim extra se quidquam positum intuebatur, ut secundum id constitueret, quod constituebat: nam hoc opinari sacrilegum est».¹

Et Boëtius iure canit:

... Tu cuncta superno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente gerens, similique imagine formans,
Perfectasque iubens perfectum absolvere partes.²

(Ad proximum numerum).

G. LEPORE.

¹ *De diversis Quaest.*, quaest. 56.

² *De Consol. philos.*, lib. 3, metr. 9.

De latinarum litterarum historia paelectiones¹

II.

1. *De aetatibus, in quas latinarum litterarum historia dividi possit.* — 2. *De prima aetate, qua nondum litterae excoli coepitae erant.* — *De primis Italiae incolis.* — 3. *Quem humanitatis gradum Latini ex Aiae gentis haereditate acceperint.*

1. Qui velit in brevi veluti tabella litterarum latinarum vices exhibere, in partes quasdam vel aetates digerat opus est, ut ordinem commentationi suae et adiumentum memoriae conferat.

Aio igitur totam commentationem nostram in octo partes, litterarumque latinarum historiam octo aetatibus, digeri posse.

Quarum prima ad prisca Romanae nationis tempora pertinet, quibus litterae

¹ Cfr. fasc. sup.

nondum coptae erant de industria excoli, ab origine urbis, an. scilicet DCCLIII usque ad eum annum, quo primum fabula graeco more acta est, hoc est ad annum ducentesimum quadragesimum ante Christum natum.

Secunda aetas ea est, qua Romani in Graecorum imitationem se componentes et tabulas actitare et poëmata componere coeperunt, nec non rerum a se gestarum memoriam litteris mandare et propagare. Quae aetas, quum nondum castigata et rudiore quodam cultu notanda esset, vulgo *ἀρχακή* appellari consuevit. Ea autem ab a. CCXL a. C. n. usque ad a. LXXXVIII, quo sociale bellum confectum est, extendi potest.

Tertia aetas a M. Tullio Cicerone summo oratore et scriptore nomen accipit, qui quidem octodecim annos natus erat, quum foedus inter socios Italici nominis initum est, novaeque humanitatis litterarumque progredientium comes ut, ita dicam, et interpres fuit eloquentissimus. Ea aetas ad annum usque XLII^{um} a. C. n. pertinere dicenda est, quo Philippensi pugna romana respublica in unius dominationem cadere visa est.

Quarta aetas appellatur *Augustea* ab Octaviano illo, qui rem publicam in se trahens, gloriissimum Romae imperium inauguravit, doctrinamque et artes cuiusvis generis ita promovit, ut brevi perfectionis fastigium attingerent. Haec aetas ab a. XLVIII a. C. n. usque ad mortem Augusti, i. e. ad a. p. C. n. XIV, nec ultra pertinere aequum est.

Quinta aetas est ab Augusti excessu usque ad Hadrianum, i. e. ad a. CXVII, quo Traianus mortuus est. Qui auream aetatem Ciceronis et Augusti vocabant, huic argenteae nomen indidere, scilicet a pristine elegantia et nitore recentibus litteris artibusque ita ut senectutem quamdam habere viderentur.

Sexta aetas ab Hadriano et Antoninis usque ad abdicationem Diocletiani exten-

ditur, secundum et tertium saeculum vulgaris aerae, quae dicitur, complectens, quibus poëtica ad nihilum paene redigi; philosophia contra, praesertim augescente in dies et se propagante Christi doctrina, hominum mentes invadere et penitus occupare visa est.

Septima aetas erit quae renascentes quodammodo litteras vidit Constantini Magni aetate, h. e. primo IV saeculo p. C. n., Christi religione favente, post rursus senescentes, usque ad occasum romani imperii, i. e. usque ad Odoacris in Italiam adventum, anno, ut notum est, CCCCLXXVI p. C. n.

Restat novissima aetas, octava, quae historiam latinarum litterarum continet qualis sub barbarorum dominatione in Italia, Africa, Hispania, Gallia, Britannia durare et languescere visa est. Haec aetas usque ad Gregorium Magnum Pontificem pertinet; post eum iam non Romanorum litterae habendae sunt, sed earum gentium, quae media aetate vixerunt, ita ut ab historia nostra penitus alienae videantur.

2. Sic apte divisa latinarum litterarum historia, iam singulas persequi incipiamus.

Ad primam igitur Romanae gentis aetatem animum advertentes, iuvat ante omnia quaestionem illam in memoriam breviter revocare, quae est de primis Italiae incolis, ut inde discamus, quem humanitatis gradum iam consecuti essent Latini, quum Romam condere eiusque imperium in vicinas nationes extendere aggressi sunt.

Nam utrum fuerit olim Romana gens moribus omnino incondita an quibusdam humanitatis quasi seminibus et elementis praedita, vix perspici poterit, nisi prius apparuerit unde ipsa originem duxerit.

Italiam igitur, ut satis constat, initio habuere prisci illi homines, qui lapideis tantummodo armis utentes, graeca voce

¹ Ab a. CXVII ad CCCV p. C. n.

vel *palaearcticī* vel *neolithicī* dicti sunt, prout antiquissima aetate vel paulo recentiore exstisset.

Inter neolithicas gentes illae etiam adnumerandae sunt quae « mediterraneae » vocantur, nempe Ligures, quorum sedes per Italiam superiorem antiquissima aetate multo latius quam postea patebat; tum Euganei, quos T. Livius in primo ab u. c. libro¹ ait inter mare Alpesque incolentes ab Enetis pulsos fuisse; tum Hiberes in Corsica insula, tum denique Elymi, oras Siciliae ad Orientem versas incolentes.

Hos omnes in Italia considentes inveniunt vagae illae et errabundae gentes, quae ad Indo-europeam, ut dicitur, stirpem pertinebant; quae stirps, ex Asia interiori profecta, in Indiam, Persiam, Mirem Asiam, denique in totam paene Europam immigraverat. Horum qui in Italiam per Alpes fortasse venerunt Latinis, Umbri, Osci appellabantur; eorumque linguae vel dialecti sororio certe vinculo connexae erant. Num Etrusci vel Tusci etiam ad idem genus pertinerent, nondum sat certis argumentis adfirmare licet, quod idem dici potest de Siculis atque Sicanis (ex *sica* aenea vocatis), quorum mentio fit apud veteres scriptores, quique Siciliam insulam incoluerunt.

Non est praetereundum, ad priscas Italiae gentes pertinuisse eos, qui ex genere domicilii *terrmaricola* appellati sunt, qui, sublicis domos suas pagosque sufful-

¹ Liv. t. 1: « Iam primum omnium satis constat, Troia capta in caeteros saevitum esse Troianos, duobus, Aeneae Antenorique, et vetusti iure hospiti et quia pacis reddendaeque Helenae semper auctores fuerant, omne ius belli Achivos abstinuisse. Casibus deinde variis, Antenorem cum multitudine *Enehem*, qui seditione ex Paphlagonia pulsi et sedem et ducem, rege Pylaemene ad Troiam amissi, quaerebant, venisse in intimum maris Adriatici sinum *Euganeisque*, qui inter mare Alpesque incolebant *pulsis*, Enetos Troianosque eas tenuisse terras. Et in quemprimum egressi sunt locum Troia vocatur, pagoque Troiano inde nomen est, gens universa *Veneti* appellati ».

cientes, securitatem a feris hostibusque quaerebant. Qui utrum ante Italos Indo-europaei generis fuerint, an ipsi Italici dicendi sint, nondum satis compertum esse videtur.

Denique, posteriore aetate, aliae gentes in paeninsulam nostram immigrantes, sedem ibi et domicilium posuerunt; nempe Graeci innumeritas colonias in partem Italiae inferiorem et Siciliam deducentes, unde Magnae Graeciae nomen factum est; tum Illyrici, ad quos pertinere creduntur et Veneti in Superiore Hadriae sinu positi, et Messapii et Iapyges interioris Italiae populi; tum denique Celtae, qui a transalpina Gallia profecti, aetate iam romana i. e. v ferme a. C. n. saeculo, in padaneam regionem immigrarunt, cui idcirco Galliae Cisalpinae nomen inditum est.¹

3. Nunc ad Latinos redeuntes, in id primum nobis inquirendum est, quemnam humanitatis gradum ex Ariana, ut ita dicam, haereditate acceptum semen tulisse dicendi sint.

Satis constat inter studiosos Ariae antiquitatis, comparatis accuratissime linguarum eiusdem stirpis monumentis et reliquiis, omne in universum nomen Arianum quum nondum ex Bactriana, quae prima patria habetur, emigrare coepissent, in eo saltem humanitatis gradu constitisse, qui a pastoritia pastoralis dictus est; boves enim, oves, sues, canes, equos cognovisse et in rebus suis habuisse ex linguarum collatione appareat. Agrorum cultus vel nondum inceptus, ut inter gentes vagas

¹ Taceo de multis aliis populorum nominibus, quae passim apud veteres scriptores leguntur. Nonnulla horum nominum ad exiguum nationem pertinentia, paullatim ad totam paeninsulam patuerunt, ut Ausones, Oenotri *Itali*, Praesertim Itali digni animadversione sunt, qui a *vitalis* vocati (GELL, XI: 1: boves Graeca vetere lingua *īrāol* vocitabantur), primum exiguum agri Lucani Bruttique partem incolebant, mox eorum nomen paullatim latius patuit, donec ad totam paeninsulam pertinens gloriosum fastis Romanorum effectum est.

et errabundas, vel prima sumpserat apud eas initia. Lapide et aere Cyprio (italice: *rame*) utebantur ad arma et vasa confiencia; neque ignotum erat argentum, at nondum ferrum neque aes (italice: *bronzo*). Lanea fila nendi et texendi artem iam callebant. Bellica instrumenta arcus erant, hastae, pugiones, non gladii, neque scuta, nec currus; ferrum primum cognoscere coeperunt, postquam, ex patria profecti, in Mesopotamiam migraverant, inde in diversas regiones distracti sunt. Non domibus saxeis utebantur, sed tuguriis paene sub terra positis. Quod ad familiam pertinet, nomina patris, matris, filii, filiae, fratris, sororis, patrui etiam aut eadem aut similia; ius igitur familiare vigebat. De moribus deque vitiis et virtutibus quid sentirent propter varietatem verborum minus perspicue apparet; certe nondum res publica iure constituta vigebat, at tribus ex familiis, ductu alicuius principis vel reguli coaluerant.

Magni est momenti considerare qui apud eos Deorum cultus esset. Scilicet mundi et humanae vitae mysterium mature in hominum pectus religionem quamdam iniecit; neque ullus est animi sensus validior, qui vel in barbara gente magis erumpat, quoque magis exprompto et significato opus sit. Est autem in hominis natura ut semetipsum etiam in rebus externis, quas admiratur, aut timet, inveniat et refingat; unde fit ut naturae viribus et elementis personam quamdam inducere cogatur, et res omnes quibus circumdatus est spirantes fingere et credere, quod vulgo *animismo* vocatur. Ariani certe, ut ceteri orbis terrarum populi praeter Israelitas, multos esse Deos finxerunt; at de singulis eorum Diis difficile est certas proferre notitias. Quippe iam pridem explosa est eorum opinio, qui, mythis populorum Arianae stirpis comparatis, multos Deos omnibus communes esse asseverabant; vocabula enim, quae isti ad eandem arianam

originem trahebant, comprobatum est aliena esse inter se, nihilque inde de communis religione erui posse, Verumtamen unus Deus superest, qui credi potest Ariani omnibus communis, nempe « Deus lucis diurnae », vel « caeli solis lumine specios »; nam vocabula *Dio-vis*, *Zeus*, *Dians*, omnium linguarum arianae stirpis communia, hanc ipsam vim habent; unde Latini, adiecta paterni amoris notione « Iuppiter » effecerunt, et tamquam maximum Deorum venerati sunt. Verisimile est, etiam Terram, ut Deam matrem rerum omnium Arianos coluisse; nam, licet nomina varia sint, eius cultus nullis populis defuisse videtur.

Si omnia igitur breviter complectamur, haud poenitenda humanitatis semina et igniculos in animis suis posita secum tulierant Latini quem in Italianam migraverant, nec deerat illis magna corporis vis aciesque mentis, et ingenium omnia alacriter comprehensurum, et pulcri quidam sensus, et virtus animi ingentia cupientis. Quod si longe infra Graecorum laudem celeritate mentis et arte pulchra opera fingendi et fastigium omnium doctrinarum attingendi facultate, at bellica virtute praestantes et iuris legumque peritia ceteras antiquitatis gentes longe superantes, « regere imperio populos » soli valuerunt, postquam in ditionem suam omnes fere redegerant; nativa igitur indoles et atavorum hereditas ad cultum atque humanitatem Romanorum fovenda et promovenda multum iam conferre debebant.

(Ad proximum numerum).

FELIX RAMORINUS.

Bona fama in tenebris bonum splendorem obtinet.
Bonis nocet quisquis pepercerit malis.
Bonum quod est supprimitur, nequaquam extinguitur.

Caret periculo, qui etiam quum tutus est, cavit.

P. SYRIUS.

De Romanorum villis¹

Horatius, ut supra memini, rura potius amabat, quam villas, tamquam utiliora; namque vir humili loco natus, ex divitium consuetudine, ad lucrum spectabat. *Hinc*, idest a ruribus, *tibi copia*

*Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.*

Plinius vero, qui paulo post, veluti natura abreptus, de villis suis libenter scribebat, longe aliter rem mente cogitabat. Hic, ut vel obiter totum hominem noveris, inter Quintiliani discipulos omnium maxime enituit, et, ut distingueretur a Plinio maiore, avunculo suo, a quo fuit adoptatus, iunior dici passus, satis mature acre ingenium litteris dedit, et Tullii vestigia ingressus, ad eloquentiae gloriam contendit. Poëta, florente aetate, multos versus composuit, quem, in foro versatus, complures orationes in senatu recitaret. Omnia vero temporum iniuria, nobis plane desiderantur. E communi tamen naufragio, ex orationibus solus exstat *Panegyricus*, Traiano imperatori dictus, quem ab eo fuit consul designatus.

At optimo litterarum fato, aetatem tulierunt *Epistolarum* libri decem, in quibus plurima leguntur quae cum eximiam Plinii naturam testantur, tum vero maxime pertinent ad historiam illius aetatis declarandam. Quod autem ad rem nostram praecipue spectat, amplissime narrat de amplioribus Romanorum villis, et in primis de suis, ad quas amiculos, Romae aestivo tempore degentes, quosque miseratus, identidem peramanter invitat.

In primis enim epistolis dives ipse et iocose suaviterque vivens, miro lepore « Caninio suo » cuidam amoeniorem villam descripsit. « Quid agit Comum, tuae meaeque deliciae? Quid suburbanum amo-

nissimum? Quid illa porticus, verna semper? Quid platanon opacissimus? Quid Euripus viridis et gemmeus? Quid subiectus et serviens lacus? Quid ilia mollis et tamen solida gestatio? Quid balineum illud, quod plurimus sol implet et circumcumit? Quid triclinia ilia popularia? ».

Sic lepide secutus, multa illa, quae Plinii stomachum sollicitant festivo pede describit. Nunc est vicinitas urbis, opportunitas viae, mediocritas villae in verbis, modus ruris, qui avocet potiusquam distringat. Saepe, deposita civis romani persona, paucitatem extollit dum reapse multo maiora inhiat: « Scholasticis porro dominis sufficit abunde tantum soli, ut revelare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamquamque semitam terere, omnesque viticulas suas nosse, et numerare arbusculas possint ».

Sic sociis pauperculis irridens, splendide ad suas laudandas procedit. Ita enim « Romano suo » scribit: « Aedificare te scribis. Bene est: inveni patrocinium. Aedifico enim ratione, quia tecum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Huius in litore plures villae meae, sed duas ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxis, more baiano, lacum prospicit: altera, aequo more baiano, lacum tangit. Itaque illam, tragodiam, hanc appellare comoediā soleo: illam, quod quasi cothurnis, hanc, quod quasi socculis sustinetur. Sua utriusque amoenitas, et utramque possidenti, ipsa diversitate iucundior ».

Non ita equidem Cicero, nedum Tusculanum suum cum magnificentissimis verbis exaltat.

Alia praeterea et pulcherrima memoria nostri, ut gratiosiorem deamatam vilulam « Romano suo » commendet.

Maiora nos attamen in proximum nunc manent. Et nihil sublimius invenies quam ad Epistolam accedas « Gallo suo » suavissime descriptam. Hanc si perlegeris

¹ Cfr. fasc. sup.

omne eum tulisse punctum rectissime dixeris, tum propter elegantiam, tunc propter romanam quandam amplitudinem, quae saepe ad oratioram gravitatem adsurgit. Inter splendidissimas Plinii epistolas, eam ponere haud dubitaverim.

Insigniter enim incipit et rotundo omnino ore prosequitur, ut Romanus, cui musa dedit magnifice loqui: « Miraris, cur me Laurentinum, vel si ita mavis, Laurenſens meum tantopere delectet. Desines mirari quum cognoveris gratiam villae, opportunitatem loci, litoris spatium. Nec plura, ne delectatione aëris captus, et ipse, me ipso statim dimisso, ad eam invisen-dam cito progrediatis ».

Epistolae solemnem hunc finem felicissime imponit, quo te arctius detineat: « Villa vero nostra etiam mediterraneas copias praestat, lac in primis: nam illuc e pascuis pecora convenient, si quando aquam umbramque sectantur. Iustisne de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? Quiem tu, nimis urbanus es, nisi concupiscis: atque utinam concupiscas! Ut tot tantisque dotibus vil-lulae nostrae maxima commendatio ex tuo contubernio accedat ».

Aderat, hac ipsa aetate, pari forsitan ingenio at dissimilis omnino divitiis, Mar-tialis, qui summa dictionis elegantia et numerosis versibus commendabatur; nec immerito epigrammaticorum poëtarum princeps fertur. Et ipse tunc temporis villulam suam parvulam, aëternis laudi-bus exornat.... Opinor

Haec res et iungit, iunctas et servat amicos!

Identidem Martialis, citra equidem ae-qualium invidiam memorat laetus in ae-mulos suos, ovansque exclamat:

*...Quod rus mihi dulce sub Urbe est
Parvaque in Urbe domus... rumpitur invidia.*

Aliquando, ut taedium a se longe re-pellat, interrogat:

*Cur saepe siccii parva rura Nomenti,
Laremque villaे sordidum petam, quaeris?*

Quoties demum Romae per noctem quie-scere nequeat, tunc

*taedio fessis
Dormire quoties libuit, imus ad villam.*

Quoniam vero cum duobus clarissimi-stis viris, litterarum latinarum elegantia penitus ruit, et senescente imperio, publica quies et ipsa magnarum civitatum tranquillitas plane desideretur, opportunita-tem adeptus dicam, Romanos, ne se sua-que miserrime perderent, optimum factu duxisse, in urbe gratius exinde, quam in villis morari.

Ingravescente enim aetate, barbarus miles omnia impune vastare coepit, et depopulari, et quoniam villas ab urbe remotas vacuas plerumque inveniebat, omnia sibi licita reputans, liberrime possidere ac miserum in modum per omnes aerumnas tractare.

Magna equidem tunc temporis fuit vil-larum calamitas! Pretiosiores enim villae, ab Urbe potissimum, secus commodiores vias, ad Neapolitanum usque litus perti-nebant, multa cum libertate et magnificen-tia in omnibus fere agris erant, ac pro-pterea maxime periculis obnoxiae: quo factum est ut, rebus omnibus perturbatis, invasores superbiam exprobrarent Roma-nis, honores, libertatem olim amissam; atque libertina audacia praediti, omnia quaestui habentes, et aliorum divitiis, uti ex hostibus praedae palam inhiarent. Quid tam verendum, a quo temperaverint? Ta-bulas olim pretiosissimas et insignes, quas maxima diligentia atque cura simul eruditissimi viri comparaverant, perperam ac vilissimo pretio et nolentibus vendita-bant. Quae tunc patriae breviter desolatio! Et quam verae rerum undique lacrimae! Vandali, Gothi, et novissime Longobar-dum dominium omnem fere Italianam ya-starunt, et ipsos scopolos, Romanorum olim delicias, lacrimosis vocibus impleverunt. Et Roma, quae mox suis magnifi-cientissimis villis maxime decorabatur, re-

cessit, et prope modum omnis Neapolita-norum ager nimio percussus fuit moerore,

Omnis et Hadriacas retro fugit Aufidus undas.

Ubi solitudinem fecerant, gloriose ibi pa-cem appellabant! Quae rerum divitiae, quot ingeniorum immortalium opera una prope umbra obruit barbarorum saevi-ties!

Verum, postquam aliquantulum res italae positae sunt et improbus Longo-bar-dorum dominatus vel a radicibus apud nos fuit revulsus, et pax iterum in Ital is floruit, et civitates nostrae iuris sui atque mancipii fuerunt, et, cum pace, rerum copia rediit et abundantia, en iterum nobis villarum oritur amor, et inter omnes late-regiones necessitas replevit. Magnae sub-bitu villaе iterum extiterunt, quae veteris elegantiae memoria Luculliana sunt ap-pellatae; praesertim aetate Medicea, tunc Florentiae, tunc Mediolani, et in Urbe, certatim summa peregrinorum admirazione.

Nec modo principes magnifico cultu villam sibi exstruendam curarunt, sed omnes fere reguli, seu dynastae, qui sua auctoritate castra possiderent et in oppi-dis, ut tum ferebant tempora, in fidem et clientelam nonnullos pagos recipiebant, ibique se dominos ferebant, autam quo-que sibi condebant, viridariumque splen-didum.

Quum Rex Gallicus bellum in populos circiter positos indiceret, vel longius, ipsi cum auxiliariis adcurrere, opem ferre, et pacatis undique rebus, ovantes ad suos redibant.

Et Manzoni noster, qui indolem ae-tatis mediae, quam dicimus, graphicè refert, ut de militibus, qui cum Carolo Magno rem agerent, relicto castro fortiter exstruc-to, integre scriberet, optimum factū re-putavit haec ponere:

*Lasciar nelle sale del tetto natio
Le spose accorate, tornanti all'addio...
Volaron sul ponte che cupo sonò.*

Beatores tamen et illi, quibus ob re-centium temporum indolem divitiae undi-que adfluent, veluti aquae ex abundantissimo fluvio, dum in urbe aptiorem domum obtinent, animi causa solatique, villam et in agro commodam habere student. Et in praesentiarum adsunt placida pectorum dissidia, et propter invidiam, vani saepe labores insurgunt vultusque macerationes. Ad rem optime Horatius de suis et de omnium temporum hominibus;

*Festinanti semper locupletior obstat;
Instat equis auriga suos vincentibus illum
Praeteritum temnens extremos intereuntem.*

Et inter priores iterum Romanorum villas ponere quis dubitaverit? Namque ad saeculi rationes optime exactae, cum antiquissimis certare videntur, et peritis-simorum ingeniorum studio, et patrum nostrorum aetate complures in Urbe villaе maximi aestimantur. Satis sit villaе Prin-cipis Torloniae et Burghesii memorare; quarum haec cum viridario, cui est titulus *il Pincio*, coniuncta et, ob amoenitatem et amplitudinem numerumque statuarum celeberrima, nunc est populo romano re-galiter donata.

At, at, uti natura fit, omnes paullatim nunc et recentiores villaе evanescunt, quo-niam et ipsa Roma, continuis accessionibus aucta, eas quae, aliquando erant urbes in urbe, omnia contraxit, omnia possidet, omniaque absumit.

Quae omnia diligenter si considerave-ris, vere dicta esse illa autem abusabis:

O cura, o hominum, quantum est in rebus inane

I. B. FRANCESIA.

Beneficium qui dare nescit, iniuste petit.

Cave quidquid incipias, quod post poeniteat.

Citius venit periculum quam contemnitur.

Cito ignominia fit superbi gloria.

Considera quid dicas, non quid cogites.

Consilio melius vincas, quam iracudia.

P. SYRIUS.

FIDES EX AUDITO

(PAUL., ad Rom. X, 17).

*Demissa ab aula siderea Fides,
Ut nos amico lumine dirigat,
Gressusque confirmet labantes
Per tenebras salebrasque vitae,
Sermone sacro vincit et imperat.
Hac arte gentes flectere barbaras,
Auresque mollire obstinatas
Discipuli potuere Christi.
Sermone sacro, si sterili Fides
In corde languet, vivida protinus
Assurgit, ut perfusa rore
Deciduum caput herba tollit.
Salvete quotquot pascitis arida
Sermone sacro pectora gentium,
Salvete. Cum vestram loquelas
« Densum humeris bibt aure vulgus »,
Tum dimoventur nubila mentium,
Tum culpa vanis diffugit unguibus,
Et fervet experrecta virtus,
Candidiorque Fides renidet.
Quae vestra in aevum tempora vinciatur,
Nunc in beatis nectitur aedibus
Corona fulgens. Quanta merces
Vos manet, o Fidei satores!*

A. BASILI.

VETERA ET NOVA

De morbi Phthisis Pulmonariae curatione.

Neminem latet quantum insident Medici, quales et quantas medelas excogitant, ut homines a terribili Phthisis Pul-

monariae morbo immunes redderent, vel saltem ut eos, quos morbus infecisset, ad sanitatem restituerent. Singularibus balneis, injectiones cuiusdam *seri antitubercolotici* curationem nuper dixerunt miraculosam: phthisis morbo affecti, sani evadere debuissent! Horum *serorum inventores* morbum se profligasse iactabant! Et tamen eorum studia in nihilum abierunt, quia etiam post *serorum injectiones phthiseos* morbo affecti diem clauserunt supremum! Ipsimet Medici nunc confitentur, methodum curationis contra *microbium Koch*, ut illud destrueret, ope *injectionis liquidi nuncupati Lymphae Koch et Seri Maragliani* inventores fefellerent atque delusisse aegrotos!¹ Ita de qualibet alia ratione ad curandos phthisicos dicendum adhuc est, non exclusa nuperima *helioterapia*.

Ast haec tenenda sunt de curatione eorum, qui phthisi pulmonaria iam aliquo tempore, praesertim ab anno, laborant. Hi certe sine miraculo convalescere non posse videntur. Sin autem in ipso morbi initio, seu melius, antequam morbus in suo cliente se manifestet (*ex diagnosi praecoci*), Medicus suam exerceat artem, saepe aegrotantem vel proxime aegrotaturum, mediis et medelis aptis adhibitis, a morbo liberabit.

Quod quo facilius eveniret, propriae aedes in montibus, quas *Sanatoria* vocant, conditae sunt, iam a medio saeculo xix (anno 1859 primitus a Doct. Brehmer in loco *Görbersdorf*); et nunc etiam in Italia habitent *Sanatoria*. inter quae *Sanatoria* a doctore Zubiani anno 1903 fundata. Per hanc *prophylacticam*, uti vocant, curationem, multi phthisici, (circiter 20-25 pro qualibet centenario) sanitati restituuntur.

Quum autem hoc, quod modo Medici affirmant, solam *prophylacticam curationem* contra morbum Phthisis pulmonariae

¹ BUM, *Lexicon Therapeutico*, v. I *Sanatorii*.

prodosse, iam superiore aetate communis Medicorum doctrina fuisset, ego, qui Medicus non sum, curiositatis gratia, volui Medicorum libros de morbis huius generis consulere. Itaque nunc lectorum curiositati affero, quae inveni super hac materia in his Medicorum operibus, saec. XVI et seq.; de huismodi scilicet morbi natura, curatione, etc. tractantibus.

* * *

Et primo quae scripsit quidam Gariopontus doctor medicus in opere typis edito Basileae an. 1536. Phthisis ibi edocemur, ex febre cum tussicula atque excretionibus variis sanguinolentis; aut lividis, aut purulentis, aut pro quantitate exclusae arteriae, cum corporis macie attestante virium debilitate [Phthisis enim a verbo Φθίσειν, quod est diminuere], aliquoties sicca tussi, aliquoties soluta cum phlegmate, quandoque cum catarrho patientes exagiant, dignosci.

Aegroti curantur - ita apud illum - « ex electuario, quod fit ex hyssopo, ireo, thymo, ex aequo tritorum mixtorumque cum melle: cochlearia singula dabis mane et vespero. Et uvam desiccent ex anthere pulvere, et accipient succum ptisanae et butyrum cum melle. Praeterea sicut in sanguinis fluore diximus, currentur ».

Et insuper: « Phthisis est passio pulmonis periculosa et maligna valde, sine ulla sanguinis sputatione. Nascitur aut ex rheumatismo gutturis, aut de assidua instillatione uvae aut ex catarrho multo tempore vitiato, et in pulmonem fluente, veluti in dentium causa ... Fit autem maxime in aetatibus ab XVIII anno usque ad XXXV. Quae si inter spaciun unius anni curata non fuerit, infirmus commoritur. Ad haec sequitur tussis cum variis sputationibus, nunc tenuibus, nunc similibus saniei, aut spumosis. Sonus etiam respirationis, anhelitus pulmonis, et febris le-

nis: et tabedo corporis, et faetor sequitur. Solent quoque et typicae accessiones aliquis fieri ».

« Tum plurimum - ait ille - diligentiae adhibeatur, ut ante vel post accessionem febrium aegroti curentur, aut die inter diem cibentur ex sorbilibus cibis; et ante accessionis tempus fortissimos dato cibos, id est pultes, ova, cerebella: ex volatilibus gallos, capita pedesque porcellorum, et hoedorum in ptisana cocta, et cum anetho et oleo alicam coctam, et aqua conditam, et gallorum testiculos et volatilium axellas columbarum et anatum, et conchylia petrosa tincta in aceto, et condita ex pipere, anetho, libistico, cocto, mellilito et his similibus. Si sine febre infirmus fuerit, lac asininum aut caprinum, statim mulsum, ne infrigidet, comedat. Sit etiam lac de illis iejunis animalibus, quia aliter post pascua lac eorum constrictivum et desiccatum est, et durae naturae. Conveniunt et his dimisfragia, id est acrimonia cocta, sicut est porrus, cepe, sinapis, et cetera; et confricationes totius corporis, plurimae capitum, colli et thoracis. Omnis cura eorum desiccativa sit pro rheumate: hac causa fit electuarium diapipereos, aut diaprassii, et alia quae calefaciant, et desiccent, ad noctem accipientur. Aequo hyssopum in mulsa coctum aut iris illyrica potui dato, in aere bono aegroti iaceant - hodierna *statio climatica* -, in hyeme circa caput et collum et thoracem unctiones mordaces, quae cutem, si potest fieri, exulcent, et epithimata, quae rheuma calefaciant, et desiccent, adhibeantur; et si vires permiserint, catharticis purgentur, et novissima cura thoracem cauterentur ».²

(Sequitur).

FAM.

¹ Idem docent quoque recentiores Medici (omnes ergo cuiusvis aetatis), qui *sexies* nutrientes per diem volunt phthisicos (Cfr. BUM, *Op. cit.*, v. *Tisi polmonare*).

² Ita etiam nunc Medici (BUM, *ibid.*).

COMMUNIA VITAE

Deliberatio de lusu.¹

DONATUS. Facta est nobis hodie ludendi copia, Rinalde.

RINALDUS. Credo; iustum est hodie scholasticum.

DON. Agedum, quolibet te provoco lusus genere.

RIN. Ipse tu proponas.

DON. Iaciamus lapides funda ad scopum.

RIN. Atqui lusus hic est vetitus; praeter quam quod plus illi discriminis est quam voluptatis.

DON. Qui te igitur lusus magis oblectat?

RIN. Mihi quidem sphaeris lubet ludere per annulum ferreum.

DON. Hoc lusu nimium quantum me superas; scio quam valido sis brachio. Undecumque globos feris, ut metas transeant; undecumque recta mittis per annulum.

RIN. Velim esse vera quae de me praedicas.

DON. Globis missilibus nos exerceamus potius.

RIN. Neque viribus, neque arte tibi concessero: ita torquebo globos, Donate, ut si tormentum meum foret brachium.

DON. Periclitabimur tamen.

THEODORUS. Eheu vos! amici. Nonne, ut mihi, et vobis placet venatio?

RIN. Placet et mihi quidem; sed ubi canes? ubi venabula? ubi casses?

THEOD. Valeant apri et vulpes; nos insidiabimur aviculis.

DON. Num sal eorum caudae imponendo?

RIN. Ranas potius captemus.

THEOD. Humile hercle! venationis genus.

RIN. Sed iucundum.

THEOD. Quo ranas astu decipis?

¹ Ex dialogis familiaribus ANTONII VAN TORRE. Passim retractavit hodiernisque moribus aptavit I. F. Cfr. fasc. mens. Aprilis huiusce anni, pag. 64.

RIN. Aliis atque aliis modis. Interdum, ex linea pendula de vimine aut arundine suspendo frustulum panni rubri; ipsum in aquam demitto: avide id glutiunt ranae, et adhaerescunt: illico ex aquis extraho.

THEOD. O lepidum venatorem!

REMIGIUS. Ego vero aliter ranis imponere soleo.

THEOD. Salve, Remigi. Quomodo tu haec? Reti?

REM. Non; sed arcu.

THEOD. Singulare piscandi genus!

REM. Ah! non iniucundum. Habes ballistam modicam, sed longo manubrio; nervo affixum est telum ferrea cuspide, praecisa et recurva. Manu teneo funem, item nervo annexum: tum autem sicubi ranam undis eminentem aspicio, iaculum admoveo quam possum proxime; nervum adduco; mox impetu remitto in praedam, ut cuspis per ventrem emineat, aut femora.

THEOD. Evidem malo insidiari piscibus. Est mihi hamus elegans, arundo et linea piscatoria ex setis equinis torta.

REM. Et unde parabis escam?

THEOD. Lumbricorum ubique magna est copia.

REM. Est, si tibi velint prorepere e terra.

THEOD. Talpam simulabo. Hoc ligone terram tremefaci, quasi si talpa lumbricis infestissima humum moliatur: extemplo exhibunt foras... Hem, observa paullisper... Videas emergentes.

REM. Rem prodigiosam video!

RIN. Sed quid, si potius certemus nucibus?

REM. Nuces admodum pueris relinquamus: nos iam sumus grandiusculi, et quibus libitum est ludere nucibus, iisdem non indecorum est ludere par impar, equitare in arundine longa... Num hi vobis et similes ludi allubescunt?

THEOD. Minime, profecto. Donate, qui vocem videris suppressisse, tu praescribito Iusus genus: sequamur quocumque vocaveris.

RIN. Experiamur igitur batracicum Remigii venatum.

OMNES. Gratum cadit - Probatur - Hic siet.

DON. Ergo hora post meridiem prima ad portam urbis conveniamus.

OMNES. Illic aderimus. Vale in horam primam.

PRO IUNIORIBUS

Parvum antibarbarum¹

Gravamen - Subjective: Querela; objective: Molestia.

Gubernator - Praefectus (urbis); Praeses (provinciae); Praetor et iudex; Praepositus.

Gulosum esse - Gulae deliciis indulgere; Dulcedine ciborum trahi.

Gustare - Libare; Delibare; Gustu explorare.

Gustus (b:mus) - Intelligens iudicium.

Gymnasticus - Gymnicus.

Habilitare - Idoneum facere (reddere) aliquem; Facultatem facere alicui.

Hactenus - Quum pro tempore ponitur: Adhuc.

Haereditare - Haereditatem adire (cernere; obtinere; adipisci): In alicuius bona haeredem succedere; In alicuius rei possessionem per haereditatem venire; Rem aliquam haereditate capere (accipere); Alicuius haeredem esse (factum esse; institutum esse; relictum esse); Alicui superesse haeredem.²

¹ Cfr. fasc. sup.

² Haereditatem accipere cum beneficio inventarii: Ex edito bonorum indice haereditatem adire; Ex

Haeres universalis - Haeres ex asse (ex libella).

Haerestarcha - Pravae novae opinionis fabricator (architectus); Falsae impiaeque opinionis auctor; Impii erroris conflator et propagator.

Haereticus - Pravae opinionis homo; Pravis opinionibus infectus (imbutus).¹

Hodiernus - Hic; Qui nunc est; Noster.

Honoratus (vir) - Vir splendidissimus atque ornatissimus (amplissimus et clarissimus; honestus et summo splendore praeditus).²

Honorificare - Honorare; Aliquem honoribus amplificare (ornare; decorare; afficere; illustrare; augere; complecti); Aliquem cohonestare (omni offici genere prosequi).

Horae canonicae - Preces (precatioes) horariae; Laudationes ministris sacrorum singulis horis ex lege statuae.

Humiditas - Humor.

Humana (doctrina; humanae artes, litterae; humana studia) - Artes bonae (liberales; ingenuae; honestae); Litterarum antiquarum studia; Studia humanitatis et litterarum.

Humanare (se) - Humanam induere (suscipere; sumere) naturam; Hominum se natura formaque induere.

Humiliare (se) - Submittere (demittere) se; Submisse se gerere; Animi magnitudinem inflectere. - Humiliare alios: Aliquem deprimere (subiicere; inclinare; submittere; demittere).

prodito haereditatis periculo eam cernere et accipere.

Haereditatem sine ulla conditione accipere: Sine creatione (nullius creationis conditione; nulla interiecta creationis lege; nulla deliberandi conditione) haereditatem admittere (adire; cernere, etc.).

¹ Ad haerest; ad haereticos transire: A catholica civitate dissidere; A catholicis sacris palam desistere; Castra sincerae fidei deserere; Sectarum deliramenta (falsas; pravas opiniones) amplecti; et sim.

² Inde inhonoratus vtr: Vir dishonestus (inglorius atque ignobilis); Vir sine honore (sine existimatione).

Humilis - Modestus; Animi submissi homo; Qui de suis rebus (de se) demisse (minime alte) sentit.⁴

Hypocrita - Virtutis (sanctimoniae) simulator (fallax imitator).

Iacere - De locis: Positum esse; Spectare in (ad).

Ictu oculi - Momento; Puncto temporis.

Identitas - Res eadem; Duarum (Plurium) rerum una eademque natura.

Idololatria - Idolorum cultus; Falsorum (Inanium) deorum (Fictorum numinum) veneratio; Impius cultus commenticiis diis adhibitus.

Ignaviter - Ignave.

Ignivomus - Ignum vomens; Igni ardens.

Ignobiliter - Sordide; Piebeio modo.

Ignominiose - Per ignominiam; Cum ignominia.

(*Ad proximum numerum*).

I. F.

⁴ Itaque *humilitas*; Modestia; Submissio animi. *Humiliter*: Demisse.

ANNALES

Nationum societas.

Londinensem conventum, - cuius inter effectus enumeranda esse videtur Gallorum migratio infra annum a Ruhris provincia, quum Angli iam proximo Ianuario mense e finibus Coloniae Agrippinae excedent, - sequutus est Genevae quintus societatis nationum coetus; sollemnisi quidem, quum quatuor supra quinquaginta civitates legatos suos ad eum miserint. Eius praeses pro tempore Hymans, in aditiali sermone, de hoc interventu iure est vehementer

gratulatus, inde deducens finem nationum societatis esse tandem optime perspectum, nempe ut societas ipsa fiat mutuae operae et auxilii centrum necessarium ad communes utilitates componendas, animos conciliandos, civitatum studia in singulorum bonum simul coniungenda. Londinensis ait - recens conventus gravissimam de bellicis damnis reparandis quaestionem solvit; adest tamen gravis non minus, quippe quae omnium animos occupet teneaque, sua cuiusque futurae incolumitatis quaestio. Scilicet necesse est ut paci inter nationes solidum detur iuridicum atque politicum columen, permanens regimen securitatis creando, cui omnibus standum sit. Cuius verbis respondens Motta, quinti huius coetus praeses unanimi suffragio electus, addidit arbitratus legem, qua nationes omnes obligentur, triumphalem iam viam iniisse, amplissimo etiam opificum humiliumque favore.

Re quidem vera, quaestio de arbitratu inter nationes omnes statuendo est die VI huius mensis Septembris serio lateque agitata, pro eaque contionem primum habuit Mellus Franco, Brasiliae legatus. Quum autem legatus Canadensis libenter promptamque operam Anglorum simul et Gallorum in re quaesiverit, tum Mac Donaldus eorum nomine, tum Herriot istorum, confirmantem orationem uterque habuere, ita ut una eademque omnium legatorum voluntate huiusmodi proposita sollemniter sancta fuerint:

Nationum Societas, auditis denuntiationibus legatorum civitatum, qui huic coetu interfuerere, quum in iis fundatum certae pacis libenter invenisset, quo magis quaevis quae superfuerit discrepantia concilietur ad finem assequendum, et, consensu acquisito, quo citius, Societati Nationum cura, internationalis conventus de armorum rationibus convocetur, statuit,

I. - Ut viri ad rem in societate ipsa ad armorum quaestiones perpendendas

deputati in examen revocaturi sint documenta quae civitatum incolumitatem attingant et armorum minutionem; animum praesertim intendentes in consilia a Guberniis oblata ad mutuam fidem servandam; itemque in officia a Nationum Societate constituta ad securitatis satisdationes, quas recursus ad arbitratum, sive armorum minutio requirere possint.

II. - Ut qui viri in Nationum Societate delegati sunt ad argumenta iuridici et constitutionalis ordinis pertractanda, studia sua convertant in pactionis articulos qui discriminum solutiones respiciant, neque non in certas Curiae Internationalis Iustitiae rationes constituendas, omnibus nationibus facile probandas, quo tutius atque expeditius germanitas item et incolumitas singularum nationum firmentur, pacificis modis solvendo dissensiones omnes in posterum intra civitates orituras.

Non est dubium quin reapse Nationum Societas ad perficiendos humanitatis fines suos nunc magnis itineribus contendat: ita fata eius propositis fortunent!

**

Ex Chilensi republica.

In Chilensi quoque republica seditio facta est contra civiles administratos a factione militari, prout videtur, gubernio infensa. Dicunt rei publicae praesidem a munere sese abdicasse; sed victores ab eo tantum requisisse, ut a gerendis negotiis pro tempore abstineret, donec scilicet ipsi res quieti restituerint.

**

Mauritanae res.

Hispanorum conditio in Mauritania incerta perdurat, ob incolarum infidum animum et insidias indesinenter perpetratas in Hispanorum copias, quae, inopinantes oppressae, non semper vim vi repellere valent.

POPLICOLA.

VACUI TEMPORIS HORA

Vale, o somne!

Actuosi nos homines nunquam sumus in vita contenti: dies brevis nimis nobis semper videtur, horasque somno datas tamquam tritum tempus reputamus.

Atqui en nobis validum subsidium a clarissimis doctoribus medicis duobus, ab Anglo scilicet David Harris et ab Americano Crile, qui remedium in somnum ex electride invenerunt.

Quid enim est somnus? Aut, melius, quaenam sunt somni causae? An labor adsiduus, ebrietas, lectio libri alicuius nostri temporis, «futuristica» musices, eruditissima oratio, denique simplex ille, quem Molierus indicavit, dormiendi gustus?

Apago cum istis nugis! Docent namque sapientissimi illi, somnum nihil aliud esse quam electro-chemicam reactionem, quae fit in cerebri cellulis. Eiusmodi reactio impediatur; hercle! somnus deficit. Hinc peculiaris machinae capiti impositio, quam quisque nobis aptare et agitare poterimus, quum quiescendi tempus adventet, nobisque consilium capere placeat ab antiquissimo monito: « In futurum requiesce »; quod futurum profecto quum venerit, requies vera sempiternaque nobis succurret.

Utraque igitur manu facile providis illis medicis plausus est datus; ego vero, ut alias, sollicitatione aliqua teneor. Assentior quidem laeto animo hinc imprimitis fore ut tam disputata, imo vexata domorum, quae dicitur, quaestio re solvatur. Nonne enim, somno sublato, cubicula inutilia fient? En igitur identidem sublata hospitia, deversoria aliaque huius generis, non exceptis cubilibus illis in curribus vapore actis, ad divitium somnos aptius componendum stratis. Concedo etiam inventum amplissime profuturum doctis hominibus: si enim scientiae progressus proportionate est laboris et operae, ideoque et temporis, soporifera nova machina mirabilis quidem utilitates praebet novis sapientiae inventis excogitandis. Evidet vero de ceteris, quorum maior, imo infinitus est numerus, qui nesciunt quomodo suum tempus terant, quosque somnus per tertiam saltem diei partem ob huiusmodi cura beneficentissime subducit?

Dices: - Ad altam lucem dormire pergent.

- Euge! De nocturnis rumoribus ita questi sumus, ut singulare crimen de turbata nocturna quiete in codices induxerimus. Nulla vero amplius poterit in re interdictio, quum libertas cuique fuerit concessa diu noctuque operas et negotia agitare. Quin imo humanum automa immisam sibi habebit electricam vim per

vicinas horas et quaternas; licet nihil agendum habeat, licet nihil agere velit, urgetur tamen natura sua commoveri, quati, aliquid agendo occupari...

Adde sed alia. Quum enim somno locus non erit amplius, nemo percipere valebit quid vigilia sit; nemini subveniet comoda illa opportunitas, datis temporibus et circumstantiis, oculos somno connivendi. Manebit quidem oscitatio; sed quod taedium, quod Tantali supplicium! Habere enim se coram iucundi saporis miscellum, quum atroci fame laboremus, neque illud tangere quidem posse, atrox est profecto tormentum; oscitari vero, usque ad maxillarum fracturam, quum nulla sit spes consopiendi, milleque adsint causae ut preeferas somnia veris rebus, nonne in suo genere gravior est cruciatus?

Nec denique datum erit oculos abstractere a quibusdam hodiernae vitae spectaculis nauseam moventibus; si denegatum nobis erit salutare somni auxilium, tot felinos heu! instinctus nostros quomodo sedemus; quomodo tot tristes horas a nobis abigemus nosque vel parumper ducemus in floridae vitae nimbos?

Si igitur in quotidianos usus ad expundendum somnum electrica machina invehatur, brevi, credo, persuasum quisque sibi habebit et novam humano generi calamitatem esse partam. Quisque experietur, si nihil facere dulce sit - ut desidiosi homines blaterant, - dormire esse identidem dulce, ut de sua statua Noctem effingente Bonarrotius scripsit; nosque eo perveniemus ut marmori illi invideamus, dummodo ne concessum saltem sit inviolabile aliquod somni asylum assequi; sellam dico curulem gerentis magistratum, litterariam tabulam alicuius imperii ministri, scannum publici legati in coetu legibus ferendis...

Quibuscum non somno, sed vobis hodie valedico.

IOSFOR.

* *
locosa

CATAMITUS.

Mimi schoenobataeve amictus instar,
Et seplasiam olens, nicotiumque
Unde hic advena, quaeso, Marce? cuius
Imbutum unguinibus galerus ingens
Velat sinciput aemulus lebeti,
Nares corniculata obitque barba,
Longa fasciola obstruitque fauces,
Exit byssina qua sagitta duplex,
Et palmas corium aemulans botellis
Et plantas radians cothurnus arctat?
Qui ceu ludio, musicusve rector
Virgam circumagit syphunculumque
Silani laticem spuentis instar
Praebet mordicus et labella torquet,
Dum nubes vomit aemulus camino?
Qui se magnificum facit, viasque
Talo succutit aemulus caballo,
Et stridet soleis velut cicada,
Palpebrae assiduum admovetque vitrum?
A Gallis oriturne, vel Britannis? ...
Sane ridiculum atque inane saeclum!

SALUTIS ZELOTYPUS.

Cum nunquam esurias nunc glutis pharmaca,
[Paule,
Quod nunquam coquis et pharmaca, Paule,
[bibis.
Quod nunquam stertis nunc sugis pharmaca,
[Paule,
Cum nunquam valeas, pharmaca coena tua
[est.
Desuper et desub stillas iacularis et intus,
Te tamquam crustum sive hypocasta co-
[quunt.
Hippocrates retines pergens et pharmaco-
[polas,
Qui iam defessi denique te fugiunt.

Non satis: et montes lustras, collesque et
[arenas,
Albula et undarum, ferrea, salsa secas.
Obvius ecce venis thecis, vasisque, cucullis,
Iam quibus exundat tota repleta domus.
Haec te cum sanum potuissent reddere non-
[dum,
Quae mala scisne tibi? ... Divitiae nimiae.

MARULLI NASUS.

Per Latiam quondam spectans monumenta
[Quiritum
Urbem vertebam non properante gradu.
Cum iam caligo late velasset Olympum,
Quiddam longinquu murmure inane tonat.
En pastor nimbum metuens armenta reducit,
Pullorum trepidans tecta petitque cohors.
Vertice rusticula obtecto, mapalia quaerit,
Quaero etiam tectum sic iter ipse vorans.
En te emungentem mirans offendo, Marulle,
Et nosco, nares intonuisse tuas.

F. X. B.

* *

A enigmata

I.

Vilesco discolor terorque sordescens
Et diligentius valens tamen servor.

II.

Demoliendi munus est mihi saevo;
Cui vitam ademi adversor et cohaerenti
Comiti, comite relictum ineptiam actutum.

Aenigmata in superiore numero proposita his respondent: 1, vulgo *Rebus*
Ferto parem - Ferto parem; 2) *Plaga*.

Beneficium dando accepit, qui digno dedit.
Despicere oportet quod possis deperdere.

P. SYRIUS.

LEPIDUM CAVILLUM

5)

ACTIO DRAMATICA I. B. FRANCESIA

SENARIJS VERSIBUS CONSCRIPTA.

SCENA XI.

PROCURATOR, *introgreditur incertus.*PROC. Unde est hodierna tot nunciorum
[copia?]Et mox amicum ad stationem proximam
Misit secreto, secretisque iussibus...
Quis nempe venit? Sum cunctorum
[nescius...]Heri, movendum si fuisset folium,
Fuisse ostium aperiendum modo,
Meum quaeritabat semper consilium,
Eumque è tricis liberavi plurimis...
Enim quot accidentunt graves quotidie
Res, quae complures congerunt mole-
[stias,Eumque feriunt lancinantque pessime?
Cur sic secretis cingit se mysteriis,
Suum nec me vocavit in consilium?
Fuit sed semper mi magister optimus,
Et mentis callens multa sapientia,
Prudens, cordatus, amans sed silentii...
Unum si verbum mi dixisset, forsitan...
In quas nos tricas coniecissem timeo
Bonum illum socium!.. Quid finxit cal-
[lidus?Quid est molitus subdolo artificio?
Ut os officiis mihi pulchre sublinat!
In praesens equidem ignoro, at postea...
Ad ostium retro me ponam clanculum,
Ut unum verbum possim expiscarier...

SCENA XII.

PROCURATOR et IUVENES, *exèuntes e diversis
partibus; deinde IANITOR.*

IUV. I. Ad te, carissime, venire possumus?

PROC. Quid est?

II. Cur noster Rector languescit opti-
[muis?]

PROC. Quid dicam vobis, ipse cum nescio?

III. Rector nam tenuit clausum negotium,
Ut rem gravissimam profunde pectori...

PROC. Et una clausus actitat cum medico...

I. Est forte morbus?

II. Morbus est famelicus,
Qui nos molestat semper atrociter...

III. Est morbus studii!

I. Quo laboras maxime...

II. Hoc omnes morbo laboramus affatim.

PROC. Loquuntur... Iuvat nunc silere paululum
Quidquam haurire num possimus au-
[ribus.

I. Quae rerum moles!

II. Multa quae varietas!

III. Et ipse parochus...

I. Adest num mortuus?

PROC. Abest collegii sed ipse ianitor,
Solet qui linguae laborare vitio...
Hic quanta diceret vel uno spatio!

(Intro colloquuntur elata voce).

VOX MEDICI: Res ad praetorem conferenda
[potius...

I. Cur autem Praetor?

II. At quid demum criminis?

PROC. Hoc est Rectoris vox exilis, tenuis,
Meae quam vix aures possunt accipere.
Haec verba medici,,.. quid? Adstet cur
[et Praetor?VERBA MEDICI: Simul res ponantur, coniun-
[ctis viribus:Mitte, sis, praetorem qui moneat, paro-
[chum...

Uterque clanculum petat Collegium...

I. (inter se) Quid praetor venerit?

II. Noster quid parochus?

III. Vocatur ianitor latus nuncium:..

(Ad proximum numerum). (Exeunt).

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

ROMAE. — TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS.